

[itobiad], 2019, 8 (4): 3390/3393

**DİA, "Üsküdârî, Mehmet Emin" Maddesinde Müellifin Tefsir
Eserlerine Dair**

DIA, "Üsküdârî, Mehmet Emin" Article on the works of the author's
commentary

Tuğrul TEZCAN

Doç.Dr., Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Assoc.Prof., Karabuk University Faculty of Theology

tutez73@gmail.com

0000-0003-1751-203X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Editöre Mektup / Letter to the Editor

Yayın Sezonu : Ekim-Kasım-Aralık

Pub Date Season : October-November-December

Atıf/Cite as: TEZCAN, T . (2019). DİA, "Üsküdârî, Mehmet Emin" Maddesinde Müellifin Tefsir Eserlerine Dair. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 8 (4) , 3372-3375 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/issue/49747/668425>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 - Karabuk University, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Sayın editör, (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Editörü)

Mehmet Zahit Tiryakî ve Kâmuran Gökdağ'ın hazırlamış oldukları "ÜSKÜDÂRÎ, Mehmet Emin, ö.1149/1736" maddesinde şahsın eserleriyle ilgili verilen bilgilerin eksik olduğu görülmüştür. Tefsire dair çalışmalarına tekabül eden bu eksikliğin giderilmesinin, Üsküdârî Mehmet Emin efendinin çok yönlü ilim adamı ve muhakkik oluşunu kuvvetlendireceğini düşünmekteyiz. Ayrıca müellif ve dönemin ilim-fikir hayatı hakkında bilgi edinmek isteyenlere de katkı sağlayacaktır.

Madde yazarları,"Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556'da kayıtlı olan mecmeu'r-resâilde bulunan sekiz adet tefsir makalesinden sadece iki tanesine işaret etmişlerdir. Bunlar da şu risalelerdir:

1. Nikâtü't-Tasrih (vr. 66-67), bu risale eserde vr.67ba'da bulunuyor.
2. Risâle fî Tefsîr-i inne maa'l-Usri Yusrâ (vr. 75-76), bu risale eserde vr. 75a-76b'de bulunuyor.

Madde yazarlarının değinmediği risaleler ise şunlardır:

1. Taha 20/1. ayetle ilgili risale (vr. 38ba):
Beydâvî'nin, Taha 20/2. Ayette geçen تَذَكُّرًا ifadesinin تذكيرا şeklinde olması gerektiği ancak istisnâ-i munkatî' olduğu için böyle geldiği ve لِيَتَشَفَّى'nın mahallinden bedel olmasının caiz olmadığı şeklindeki görüşüne yer vermiş, bu fikrin aksine beyan edenlerin, özellikle de Muhaşşî Sa'dî Çelebi'nin görüşlerine değerlendirmiş ancak Beydâvî'nin yorumlarının isabetli olduğunu söylemiştir. (Mehmet Emin el-Üsküdârî, Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556, vr.38a)
2. Enam 6/158.ayetle ilgili risale (vr. 49b-52a):
Mehmet Emin el-Üsküdârî'yi seven bazı kişilerin kendisinden ilgili ayetin (...lem tekün âmenet...) tefsirini öğreten bir yazı kaleme almasını istemeleri üzerine hazırlanmıştır. Üsküdârî, önce kavluhû ile Beydâvî'nin görüşünü sonra da bu görüş üzerinde söylenenleri vermiştir. (Mehmet Emin el-Üsküdârî, Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556, vr.49b-52a)

3. Cuma 62/8.ayetle ilgili risale, (vr. 54a):
Beydâvî'nin "فَأَنَّهُ مُلَاقِكُمْ" ifadesindeki "fa" harfinin cümleye kattığı anlamı irdelemiş, bu görüşü eleştiren Sa'dî Çelebi'nin yorumlarına işaret etmiştir. İsbetli olan yorumun Beyzâvî'ye ait olduğu ifade edilmiştir. (El-Beydâvî, 1418, s. 212), (Mehmet Emin el-Üsküdârî, Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556, vr. 54a)
4. Tekvir 81/8. ayetle ilgili risale (vr. 55b-56a):
Zemahşerî'nin "ve izâ el-mevûdetü suilet bi eyyi zenbin kutilet" ayeti hakkındaki husun-kubuh merkezli açıklamalarına yönelik ihvanın, fudala-i kiramın görüşlerinden oluşan bir cevap yazma isteklerine karşılık olmak üzere Üsküdârî tarafından kaleme alınmıştır.
Üsküdârî, bu risalede önce Zemahşerî'nin sonra Ehl-i Sünnet ulemasından bazılarının ayetle ilgili görüşlerine yer vermiş, kendi fikri duruşunu resmeden açıklamalar da yapmıştır.(Mehmet Emin el-Üsküdârî, nr.556, vr.55b-56a)
5. Bakara 2/5. ayetle ilgili risale (vr. 65a):
Bakara 2/5 *ulâike alâ huden* ifadesindeki *alâ* edatına "onları hidayete güç yetirir kılmak, onun üzerinde onlara istikrar vermek (tutundurmak), onların ona tutunmasını sağlamak" anlamı veren ve onların halini de *bir şeyin üstüne çıkan ve ona binen kimsenin haline benzeten* Keşşâf sahibinin bu yorumu üzerine görüş beyan eden Teftâzânî ve Cürçânî arasında hakemlik yapmak üzere kaleme alındığı söylenebilir. Risalenin üst kısmında kırmızı mürekkeple "Hülâsâtü Bahsi'l-Meşhûr beyne es-Sa'd et-Teftâzânî ve beyne es-Seyyid Şerîf el-Cürçânî, kaddese sırruhu" yazılıdır. (Mehmet Emin el-Üsküdârî, nr.556, vr.65a)
6. Nasr 110/3.ayetle ilgili risale (vr. 74b-75b):
Nasr suresinde geçen *fesebbih* ile ilgilidir. Zemahşerî'nin buradaki tesbih'in yani *فَسَبِّحْ* ifadesinin "fe teacceb ve ehmidhu" anlamında olduğu, yani buradaki taaccübün şükreden ve düşünen bir kimsenin taaccübü olduğu, burada emir kipinin haber anlamı taşımadığı şeklindeki görüşlerine yer verilir. Sonra da Sa'dî Çelebi ve İbnü'l-Müneyyir'den gelen itirazlar dikkate alınır. Sa'dî Çelebi'nin, *fesebbih* ifadesindeki tesbihin taaccüpten mecaz olduğunu, İbn Müneyyir'in de bu emir ifadesi haber olarak algıladığına değinilir. Ancak Üsküdârî yine Zemahşerî'ye yakın bir tutum sergiler. (Mehmet Emin el-Üsküdârî, nr.556, vr.)

Kaynaklar

el-Üsküdârî, Mehmet Emin. (1126). *İsimsiz. (Risaletün ala Kavlihi Fesebbih bi Hamdi Rabbike)*. Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556

el-Üsküdârî, Mehmet Emin. (1132). *İsimsiz. (Risâletün ala Kavlihi ve izâ el-Mevûdetü Süilet)* Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556

el-Üsküdârî, Mehmet Emin. (t.y.). *Hülâsâtü Bahsi'l-Meşhûr beyne es-Sa'd et-Teftâzânî ve beyne es-Seyyid Şerîf el-Cürcânî, Kaddese Sırruhu*. Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556

el-Üsküdârî, Mehmet Emin. (t.y.). *İsimsiz. (Risaletün ala Kavlihi Kul inne'l-Mevtellezî Tefirrone minhu feinnehu Mülâkikum)*. Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556

el-Üsküdârî, Mehmet Emin. (t.y.). *Risâletü'l-Abdi'l-Bâisi'l-Fakîr ileyhi an Şe'nihi Muhammed Emin b. Muhammed el-Üsküdârî (Risâletün alâ Kavlihi illâ tezkiraten)*, Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556

el-Üsküdârî, Mehmet Emin. (t.y.). *İsimsiz. (Risâletün ala Kavlihi ...lem Tekün Âmenet min Kablü..)*, Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556

El-Beydâvî. (1418). *Envâru't-Tenzîl* (C. 5; M. Maraşlı, Ed.). Beyrut: Daru'l-ihyâi't-Türâsi'l-Arâbiyyi.

Ez-Zemahşerî. (1407). *Keşşaf* (C. 4). Daru'l-Kütübi'l-Arab.

Tiryaki, M. Z., & Kamuran, G. (2016). Mehmet Emin Üsküdârî. İçinde *TDV. İslam Ansiklopedisi: C. Ek-2* (ss. 641-642). Geliş tarihi gönderen <https://islamansiklopedisi.org.tr/uskudari-mehmed-emin>

